

«Χαλάσωμεν την στέγην του νοός»

Ορθοδοξία / Θεολογία

Σοφία Μπεκρή, φιλόλογος-θεολόγος

«Ορθοδοξίας φωστήρα», «Εκκλησίας στήριγμα», «θεολόγων υπέρμαχον απροσμάχητον», αποκαλεί ο υμνογράφος τον Γρηγόριο Παλαμά, τον Άγιο που τιμά η Εκκλησία μας την Β΄ Κυριακή των Νηστειών, όχι για την μνήμη της κοιμήσεώς του (+14 Νοεμβρίου), αλλά για την προσφορά του στην στήριξη της ορθοδόξου πίστεως έναντι των κακοδοξιών της Δύσεως.

Πράγματι, ο Άγιος Γρηγόριος κατάφερε να συνενώσει στην σκέψη και στο έργο του όλη την προηγούμενη πατερική παράδοση, των 14 αιώνων της Ορθοδοξίας μας, και να καταστή «πράξεως όργανον» και «θεωρίας ακρότης». Άλλωστε, κατά την έκφραση ενός άλλου Γρηγορίου (Θεολόγου), «Πράξεις επίβασις θεωρίας», δηλαδή η πρακτική άσκηση αποτελεί την βάση για την θεωρία, την εμπειρία και την γνώση του Θεού.

Εδώ ακριβώς έγκειται η δυσκολία που είχε να αντιμετωπίσει ο Παλαμάς στην εποχή του. Να «αποδείξει» ότι ο Θεός είναι δυνατόν να προσεγγιστή, όχι όμως με την ανθρώπινη τακτική της γνώσεως αλλά με την αγιοπνευματική πρακτική της

καθάρσεως. Δίδασκε λοιπόν ο Γρηγόριος, όπως και οι προ αυτού Ορθόδοξοι Πατέρες, ότι αφ' ενός μεν την ουσία του Θεού δεν μπορεί ασφαλώς να την αντιληφθή ο άνθρωπος, είναι όμως δυνατόν να γνωρίση τον Θεό διά των ενεργειών Του.

Όπως τον αισθητό ήλιο δεν μπορούμε να τον αντικρύσωμε με τα μάτια μας, διότι, εάν τον κοιτάξωμε κατάματα, θα τυφλωθούμε, μπορούμε όμως να αισθανθούμε την ενέργεια από την ακτινοβολία του, έτσι και τον νοητό Ήλιο δεν μπορούμε να τον δούμε, είναι όμως εφικτό να νοιώσωμε τις θείες Του ενέργειες και να ζωοποιηθούμε από αυτές. Αυτό συνέβη στους μαθητές του Κυρίου κατά την Μεταμόρφωση. Είχαν με την χάρη του Θεού την εμπειρία του θείου φωτός. Ήταν μάλιστα τόσο ισχυρή η θεία ακτινοβολία, ώστε «έπεσον χαμαί» σαν τυφλωμένοι από την λάμψη της.

Εκείνο που μπόρεσαν να δούν οι απλοί και αγράμματοι μαθητές του Κυρίου, μπορεί να το αντικρύση ασφαλώς ο κάθε άνθρωπος, λέει ο Άγιος, και ο λιγότερο μορφωμένος, διότι, για να βιώση την θεία ενέργεια, δεν απαιτείται ανθρώπινη σπουδή και γνώση αλλά πρακτική άσκηση και θεική φώτιση. Γι' αυτό η αρετή της θείας γνώσεως δεν δίνεται συνήθως στους γραμματισμένους αλλά στους «καθαρούς τη καρδία», τους οποίους μακαρίζει ο ίδιος ο Κύριος: «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδία, ότι αυτοί τον Κύριον όψονται». Η «θεοπτία» βεβαίως αυτή δεν συντελείται μονομιάς, αλλά είναι προϊόν μιάς σταδιακής διαδικασίας, που ξεκινάει, όπως λέει ο Άγιος Γρηγόριος, από την κάθαρση του νού από τα πάθη, προχωράει στον φωτισμό του καθαρού νού με την θεία χάρη και ολοκληρώνεται με

την θέωση.

Ήταν πραγματικά σκάνδαλο για τους δυτικούς διανοητές να δεχθούν ότι ο άνθρωπος μπορεί να προσεγγίσει τον Θεό και μάλιστα να ενωθή μαζί Του, να γίνη και αυτός Θεός -κατά χάριν. Ο κυριώτερος αντίπαλος του Γρηγορίου, ο εκ Καλαβρίας Βαρλαάμ, επηρεασμένος από τον σχολαστικισμό της Δύσεως, την προσπάθεια ερμηνείας των θεολογικών πραγμάτων μέσα από την φιλοσοφική λογική σκέψη, ήταν αδύνατον να καταλάβη πως ο πεπερασμένος άνθρωπος μπορούσε να επικοινωνήσει με τον ακατάληπτο Θεό, κάτι που ασφαλώς ερμήνευσε ο Παλαμάς με την διάκριση μεταξύ ακατάληπτης θείας ουσίας και μεθεκτών θείων ενεργειών.

Ο Παλαμάς, επομένως, με την φωτισμένη του σκέψη προηγήθηκε, κατά τέσσερις περίπου αιώνες, του «Διαφωτισμού». Διότι ασφαλώς εκείνοι, οι δυτικοί διαφωτιστές, επεχείρησαν να ερμηνεύσουν τα πράγματα διά του ορθού λόγου, τον οποίον θεοποίησαν, ενώ οι ορθόδοξοι διανοητές, με υπέρμαχο τον Γρηγόριο Παλαμά τον 14ο αι., σεβόμενοι την δυνατότητα του ανθρωπίνου λογικού, διευκρίνισαν ότι για την θέωση του ανθρώπου δεν αρκεί μόνον ο νούς, η λογική, αλλά απαιτείται κυρίως η κάθαρση του νού και η συνεχής άσκηση, που θα οδηγήσει στον φωτισμό του. Αυτός είναι ο γνήσιος διαφωτισμός, ενώ ο δήθεν «διαφωτισμός», με την εμμονή του στην απόλυτη κυριαρχία του λόγου, -της λογικής,- ως μοναδικού μέσου για την ερμηνεία και την κατανόηση πάντων των πραγμάτων, καταντάει ψευδοφωτισμός.

Πολλές φορές μάλιστα η λογική ορθώνει εμπόδια στην διαδικασία της καθάρσεως και του φωτισμού του ανθρώπου, όταν δεν δέχεται η ίδια να καθαρθή, ώστε να υποβοηθήσει την διαδικασία. Είναι, βεβαίως, πολύ δύσκολο και εξαιρετικά ταπεινωτικό για τον ορθολογικά εκπαιδευμένο να σκέπτεται άνθρωπο να δεχθή να υποβάλλη την λογική του σ' αυτήν την διαδικασία καθάρσεως.

Ο Κύριός μας και Θεός μας, όμως, «ο ετάζων νεφρούς και καρδίας», διαβάσει την σκέψη των ορθολογιστών κάθε εποχής και ως διδάσκαλος που είναι προσφέρεται να μας βοηθήσει να επιλύσωμε τις απορίες μας. «Τι διαλογίζεσθε εν ταίς καρδίαις υμών»; ρωτάει στο Ευαγγέλιο της ημέρας (Μαρκ., β' 1-12) τους Γραμματείς, που, μόλις τον ακούν να λέει στον παράλυτο συνάνθρωπό των «τέκνον, αφέωνταί σοι αι αμαρτίαι σου», διαλογίζονται, απορούν και εξίστανται: «τις δύναται αφιέναι αμαρτίας ει μη εις ο Θεός;» (ο.π. 7).

Ο Χριστός, αναγνωρίζοντας ως λογική την απορία των, σπεύδει να διαλύση όποια αμφιβολία των, με το να προστάζει τον παραλυτικό να άρη τον κράβαττόν του, οπότε πλέον επιβεβαιώνει την θεότητα Του και ξεσκεπάζει την υποκρισία των. Οι Γραμματείς και Φαρισαίοι, παρότι τους είχαν προσφερθή πάμπολλες αποδείξεις περί του αντιθέτου, αρνούνται πεισματικά να τον παραδεχθούν ως Θεό, επικαλούμενοι άλλοτε τις Γραφές, άλλοτε τις τυπικές διατάξεις του νόμου και άλλοτε, όπως τώρα, την λογική των.

Γι' αυτό, λοιπόν, ο Χριστός επιλέγει και επιμένει να αποκαλύπτεται στους ανθρώπους «σημείοις και τέρασι και ποικίλαις δυνάμεσι και Πνεύματος Αγίου μερισμοίς κατά την αυτού θέλησιν» (Εβρ., β' 4), ώστε κανείς να μην έχη δικαιολογία για την αμφισβήτησή Του. Το ζήτημα είναι: Εμείς διαθέτομε την πίστη και την θέληση των τεσσάρων που φέρουν τον παραλυτικό, «χαλώντες την στέγην», για να τον προσεγγίσουν προς χάριν του παραλυτικού αδελφού των, η μήπως έχωμε κακή προαίρεση, όπως οι Φαρισαίοι της εποχής του, και δεν πειθώμαστε, ακόμη και όταν μας προσφέρωνται θαυμαστά σημεία;

Όπως αναφέρει ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς σε ομιλία του για την Κυριακή του Παραλύτου, υπάρχουν, αντιστοίχως, τέσσερις παράγοντες που οδηγούν στην σωτηρία μας: η αυτομεμψία, η εξομολόγηση των ημαρτημένων, η επιθυμία να κρατηθούμε μακριά από τα πάθη που εξαγορευτήκαμε και η προσευχή για θεία ενδυνάμωση.

Είναι όμως απαραίτητο να προβούμε και σε ένα ακόμη βήμα, το τελευταίο και σημαντικώτερο: «να χαλάσουμε την στέγη», λέει ο Άγιος. Ποια στέγη; Τον νού. Η στέγη συμβολίζει τον νού. Χωρίς την κάθαρση του στέγης, του νοός, από το «χώμα» και από τις «λάσπες», από την αμαρτία, δεν επιτυγχάνεται η καθολική αναγέννηση του ανθρώπου.

Ο νούς είναι τις περισσότερες φορές το μεγαλύτερο εμπόδιο για την σωτηρία του ανθρώπου, με την έννοια ότι θέλει να εξουσιάζη και δεν πείθεται να κάνη την «βασιλική κάθοδο», όπως έλεγε ο Άγιος, την κάθοδο προς την καρδιά, ώστε να φωτιστή ο όλος άνθρωπος, ψυχή τε και σώματι, και στην συνέχεια να κοινωνήση με τον Θεό.

Τι λέτε; Θα συνεχίσωμε να επιτρέπωμε στον νού την απόλυτη κυριαρχία η θα ακολουθήσωμε την δοκιμασμένη συνταγή των Αγίων, και του σήμερα τιμωμένου, Γρηγορίου Παλαμά, να βοηθήσωμε τον νού να κατέβη προς την καρδιά και μαζί να οδηγήσουν τον όλο άνθρωπο προς τα άνω;

Καλούμαστε και πάλι αυτήν την Αγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστή να «χαλάσωμεν την στέγην του νοός», με την βοήθεια της προσευχής, της ασκήσεως και των άλλων σωστικών μέσων της Εκκλησίας μας. Αξίζει να προσπαθήσωμε, διότι στο τέλος του αγώνος προβάλλει ως έπαθλο η σωτηρία μας, που είθε όλοι να κερδίσωμε με την χάρη του Θεού. «Κύριε, Ιησού Χριστέ, φώτισον το σκότος ημών». Καλή αγιοπνευματική φώτιση! Γένοιτο!

PERMANENTLY_REMOVED